

האם יונפק שטר 500 ₪ עם דיוקנו של יצחק רבין?

נחש בר-זאב

כבר בסוף העשור הקודם, לאחר השלמת החלפת סדרת השטרות הראשונה של השקל החדש בשטרות חדשים של סדרה ב', הודיע בנק ישראל כי הוחל בתכנון שטר נוסף בסדרה זו. השטר החדש יהיה בערך של 500 ₪ וישא את דיוקנו של יצחק רבין ז"ל.

בשנת 2001 שיחרר בנק ישראל הודעה לעיתונות בה נמסר כי השטר החדש על סך 500 ₪ ייכנס כנראה למחזור בשנת 2002. דובר הבנק אף הרחיק לכת והכריז על רשימת מועמדים נוספת, שדיוקנותיהם עשויים להופיע על שטרות נוספים שיונפקו בעתיד, ואשר גלופותיהם ממתניות במרתפי הבנק והם: מוחיה הלשון העברית אליעזר בן-יהודה והוגה הדעות מקס נורדאו. כל זאת בהתאם לצורך וכפוף לרמת האינפלציה העתידית. על השאלה לגבי שטר עם דיוקנו של מנחם בגין, הייתה התשובה כי משפחתו של המנוח מתנגדת לכך.

אולם ה"סקופ" העיתונאי האמיתי היתה התמונה שהתלוותה לידיעה, תמונה ברורה למדי של השטר החדש בערך 500 ₪.

צבעו העיקרי של השטר הינו כחול, צד הפנים נושא את דיוקנו של יצחק רבין ומעל דיוקנו מופיעה התמונה המפורסמת של מעמד חתימת חוזה השלום בין ישראל וירדן משנת 1994. ניתן להבחין בבירור בפניהם של רוה"מ רבין בצד שמאל והמלך חוסיין בצד ימין. משום מה נעלמה דמותו של הנשיא האמריקני ביל קלינטון, שושבין הטקס, בתוך דיוקנו של רבין. פגם אסטתי? בשטר עדיין חסרים התאריך והחתימות של נגיד הבנק ויו"ר המועצה המייעצת.

גב השטר, שככל הידוע טרם פורסם, מופיע קטע של נאום שנשא ראש הממשלה המנוח זמן קצר לפני הירצחו.

השטר מעוצב על ידי נעמי ומאיר אשל ומידותיו 138 x 71 ס"מ, זהה לשאר השטרות מסדרה ב' של השקל החדש.

כיצד הגיעה תמונה של השטר של 500 ש"ח לעיתונות? תחילה חשבנו כולנו בתומנו כי תמונת השטר הייתה חלק אינטגרלי של ההודעה לעיתונות כפי שנמסרה על ידי דובר בנק ישראל, אולם הבנק המרכזי של מדינת ישראל אינו ידוע כגוף שמנדב למסור לציבור מידע על פעילותו. ההיפך הוא נכון! כל הפעילות המוניטארית של בנק ישראל לוטה בערפל ומכוסה במעטה של סודיות. אז כיצד התעשתו אנשי מחלקת המטבע לפתע פתאום ושיחררו תמונה של שטר שטרם הונפק? מאוחר יותר התברר כי תמונת השטר הודלפה החוצה מסיבה כלשהי פנימית בבנק.

השנים נקפו ודבר לא קרה. מידי פעם שיחרר בנק ישראל הודעה לעיתונות כי ההחלטה על הנפקת השטר החדש בערך 500 ₪ בעינה עומדת, אך הכנסתו למחזור נדחית עקב חוסר צורך בערך גבוה יותר מ-200 ₪. במילים אחרות, לעת עתה הוחלט שלא להנפיק את השטר של 500 ₪ עם דיוקנו של יצחק רבין, ולהסתפק בסדרה הקיימת, בה השטר בערך של 200 ₪ עם דיוקנו של זלמן שז"ר הוא העריך הגבוה ביותר. אך הנפקת השטר החדש לא ירדה מן הפרק, ועד עצם היום הזה מכריז בנק ישראל באתר האינטרנט שלו, כי "לסדרה יתווסף בעתיד עריך של 500 ₪, אשר יישא את דיוקנו של ראש הממשלה המנוח יצחק רבין".

חוסר בהירותם וחוסר עקביותם של אנשי מחלקת המטבע של בנק ישראל הולידו חרושת שמועות בעניין התקדמות ההכנה, בקהילייה הנומיסמטית בכלל ובקהיליית אספני שטרות ישראל בפרט. האם השטרות כבר הודפסו ומאוחסנים במרתפי הבנק? ואם אכן כן, איזה תאריך מופיע על השטר וחתימתו של איזה נגיד? את התשובה קיבל כותב שורות אלו בכנס

לקוחות של החברה הממשלתית למדליות ולמטבעות ב- 25 בנובמבר 2004, מפיו של מנהל מחלקת המטבע של בנק ישראל שכיבד את הכנס עם נוכחותו: השטרות טרם הודפסו ובכספת הבנק מונחת גלופה בלבד. כמו-כן הוסיף מנהל מחלקת המטבע, כי כלל לא בטוח ששטר זה יונפק בסופו של דבר בצורתו הנוכחית. שילוב של היעדר דרישה מספקת לשטר בעריך 200 ₪ ואינפלציה נמוכה מאוד במשך תקופה ארוכה, הופך את הכנסתו של שטר בעריך 500 ₪ למחזור לבלתי כדאית מבחינה כלכלית. עם חלוף השנים עשויה כדאיות זו לרדת עוד, כי ביום מן הימים יצטרך בנק ישראל להתחיל בהכנת סדרת שטרות חדשה שתחליף את הסדרה הנוכחית, ותכלול את אמצעי הבטיחות של המאה ה-21, כי הרי בהכנתם של השטרות הנוכחיים הוחל עוד באמצע שנות ה-90 ועם השנים עולה רמת הזיופים של השטרות בעריכים של 50 ו-100 ₪.

נשאלות שתי שאלות. **השאלה הראשונה היא:** האם נחוץ בישראל שטר בעריך 500 ₪?

מנתוני בנק ישראל מתקבל מענה ברור לשאלה זו. בדו"ח מחלקת המטבע לשנת 2004 שפורסם בקיץ 2005, מופיעה טבלה עם התפלגות כמות השטרות במחזור, החל מ-2001 ועד 2004. בתקופה שבין 2001 ו-2004 חלה אומנם עלייה של כ-37% בכמות השטרות בעריך 200 ₪ במחזור, אך חלקם של שטרות אלה מסך כל השטרות במחזור נשאר קטן יחסית.

בשנת 2001 היו במחזור סה"כ 174 מיליון שטרות לפי התפלגות העריכים הבאה: 20 ₪ - 21 מיליון; 50 ₪ - 43 מיליון; 100 ₪ - 86 מיליון; 200 ₪ - 24 מיליון.

בשנת 2004 היו במחזור סה"כ 204 מיליון שטרות לפי התפלגות העריכים הבאה: 20 ₪ - 22 מיליון; 50 ₪ - 44 מיליון; 100 ₪ - 105 מיליון; 200 ₪ - 33 מיליון.

הנתון המעניין הינו השימוש הגובר בשטרות בעריך 100 ₪, המוסבר על ידי שימוש התכוף במכשירי הבנק האוטומטיים. מנתוני בנק ישראל עולה גם כי חלה עלייה מסוימת בשימוש בשטרות בעריך 200 ₪, מכ-14% מכלל השטרות במחזור ב-2001, לנתח של 16% ב-2004. עלייה של פחות מ-18% מאז 2001.

השורה התחתונה: אין בישראל עדיין כדאיות מוניטארית להכנסתו של שטר בעריך 500 ₪ למחזור. אם רמת האינפלציה בישראל תישאר נמוכה (או תהיה שלילית), תחלופנה עוד שנים רבות עד ששטר של 500 ₪ יהיה נחוץ במחזור. תמונה זו עשויה להשתנות מוקדם מן הצפוי אם וכאשר הבנקים המסחריים יחליטו להוסיף למכשירי הבנק האוטומטיים גם את השטר של 200 ₪, דבר שאולי יעודד את השימוש בו. ברם, ישראל היא בין המובילות במדינות העולם בשימוש בכרטיסי אשראי. אחוז גבוה מאוד של ההוצאה החודשית של בתי האב בישראל מבוצע בכרטיסי אשראי. אם אכן רוב העסקאות מעל 100 ₪ מתבצעות בכרטיס אשראי, בא הדבר על חשבון נחיצותו של שטר בעריך 200 ₪.

השאלה השניה היא: האם מומלץ שבנק ישראל יחל להכניס למחזור גם שטרות בעלי עריכים גבוהים של 500 ₪ ואפילו של 1000 ₪, בלי "לעשות חשבון" של כדאיות מוניטארית או כלכלית?

בעולם קיימות שתי גרסאות ברורות ומנוגדות: הגרסה הראשונה - הנהוגה בין השאר בארה"ב ובריטניה - גורסת כי אם אין צורך מוניטארי בשטרות בעלי עריכים גבוהים, פשוט אינם מנפיקים אותם כלל. ולראיה: השטר הבריטי ה"גדול" ביותר הינו שטר של 50 לירות שטרלינג, ובארה"ב מונפקים לציבור שטרות עד 100 דולר בלבד.

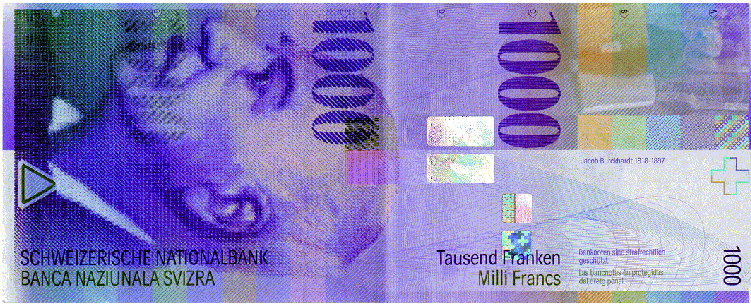
הגרסה המערב-אירופית הינה הפוכה לחלוטין: יש להנפיק לציבור שטרות בעריכים גבוהים, אפילו אם שימושם מוגבל לעסקאות מועטות. טרם המעבר לאירו הנפיק הבנק הפדראלי של גרמניה לציבור שטרות בעריכים גבוהים של 500 ו-1000 מרקים גרמניים. בהולנד הונפקו למחזור לפני המעבר לאירו שטרות של 250 ו-1000 גילדן (לא הונפק שטר של 500 גילדן). ערכו של השטר הגדול ביותר בשוויץ הוא 1000 פרנקים שווייצריים, אשר במונחים ישראלים שווה כמעט 3,700 ₪! ולבסוף, במדינות האירו נמצאים במחזור שטרות בעריכים גבוהים של 200 ו-500 אירו.

גם לשוני הקיצוני בין ארה"ב ובריטניה מחד גיסא, וארצות האירו ושוויץ מאידך גיסא, יש הסברים. אחד מהם קשור בשימוש בכרטיסי אשראי. ארה"ב

ובריטניה הן שתי המדינות המובילות בעולם בשימוש בכרטיסי אשראי, שהם אמצעי תשלום כמעט בכל בית עסק המכבד את עצמו ואף אצל מספר לא קטן של סוחרים בשווקי רחוב... דבר המקטין את היקף עסקאות המזומן. לעומת זאת, ברוב

מדינות האירו השימוש בכרטיסי אשראי נפוץ הרבה פחות. תופעה זו בולטת מאוד במדינה כמו הולנד, בה במספר רב של בתי עסק ואף סופרמרקטים גדולים אין אפשרות "לגהץ" כרטיסי אשראי. בשימוש הציבור נמצאים אומנם אמצעי תשלום בנקאיים מפלסטיק, אך השימוש בהם כרוך בעמלת פעולה ולכן הם מנוצלים לעסקאות גדולות בלבד.

ולסיום, האם בכל זאת מומלץ שבנק ישראל ינפיק את השטר של 500 ₪ ואף שטר בערך 1000 ₪? התשובה לשאלתנו זו, לצערנו האספנים, הינה שלילית. בהיעדר עריכים גבוהים נמשיך לעת עתה להתבונן בתמונת השטר בערך 500 ₪ עם דיוקנו של יצחק רבין ז"ל, להסתכל אך לא לגעת, עדיין...

משל המערה ושטר 500 ₪ עם דמותו של יצחק רבין

מעריב, 24.2.2005

משל המערה

בדומה לאירועים רבי חשיבות נוספים בעת האחרונה, גם זה התחיל במערת המכפלה: "וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באוזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר". כך מתאר ספר בראשית (פרק

כ"ג) את קניית מערת המכפלה על ידי אברהם אבינו ב־400 שקל. בערך 4,000 שנה מאוחר יותר, החליטה כנסת ישראל (שאו עדיין חשבה בלירות) לקרוא למטבע הרשמי החדש "שקל". ממשלתו של בגין החלה בהרצת התהליך כמה שנים לאחר מכן, ובנק ישראל ערך את הכנותיו בסודיות מוחלטת. כדי להקל על הציבור בהסתגלות, תוכננו השטרות במתכונת המדויקת של הלירה - באותם צבעים וגודל, ואפילו באותם דיוקנאות.

ואז, ביום שישי, 22 בפברואר 1980, הכריזה מדינת ישראל על המעבר לשקל, שנקבע ליום ראשון, 24 בחודש - היום לפני 25 שנה. בהתחלה, כללה הסדרה ארבעה סוגים של שטרות - שקל אחד, המישה, עשרה ו־50 שקלים. בשנים הבאות, עם התגברות האינפלציה, הונפקו המישה שטרות נוספים - 100, 500, 1,000, 5,000 ו־10,000 שקל. ואולם השקל ההוא לא החזיק זמן רב, ובספטמבר 1985 הוכנס לשימוש ה"שקל החדש", השווה ל־1,000 שקלים ישנים. ב־1999 הונפקו השטרות הנוכחיים (המכונים "סדרה ב").

הרבה שינויים וטלטלות ידעה תעשיית השטרות הישראלית, שינויים שליוו תמיד את ההתרחשות הפוליטית והמדינית בארץ. בעתיד צפוי בנק ישראל להנפיק שטר של 500 שקל, שיישא את דמותו של ראש הממשלה המנוח יצחק רבין. כן, אותו אחד שחתם על הסכמי אוסלו, שנקברו תחת שרשרת של פיגועים ושל תגובות צה"ל וחוזר חלילה, שהתחילו לאחר שאדם מאמין אחד טבח 29 מאמינים במערה אחת, מערת המכפלה.